

Orthetrum cancellatum

Gewone oeverlibel

De mannetjes van de gewone oeverlibel zijn blauw berijpt en de vrouwtjes geelachtig bruin, zoals bij alle oeverlibellen. De soort is te verwarren met de platbuik en de bruine korenbout, maar is hiervan te onderscheiden door het ontbreken van een zwarte vlek aan de basis van de achtervleugel. Als één van de algemeenste libellen van Nederland kan hij vrijwel overal gevonden worden, alleen in de noordelijke provincies en in Zeeland is de verspreiding minder dicht. De belangrijkste eis aan een biotoop is de aanwezigheid van open stukjes oever, vanwaar mannetjes hun territorium kunnen overzien.

Biotoop

De gewone oeverlibel is weinig kritisch ten aanzien van de biotoop en komt voor bij veel stilstaande of langzaamstromende wateren, mits de oever enkele schaarsbegroeide plekken heeft en niet sterk beschaduwd is. Hij komt veel voor bij vijvers en plassen, maar ook bij vennen, wetingen en sloten. In duinplassen werd hij in het verleden zelden aangetroffen (GEIJSKES & VAN TOL 1983), maar sinds de aanleg van infiltratieplassen ten behoeve van de drinkwaterwinning wordt deze biotoop vaker benut (WASSCHER 1996). Ook aan de waterkwaliteit stelt de soort geen hoge eisen. Hij plant zich meestal voort in voedselrijk water, maar de larven kunnen zich ook ontwikkelen in zwak brak en zuur water (ASKEW 1988, SCHEFFLER 1970, SCHORR 1990).

Levenswijze

Eieren en larven

De eieren worden los op het water afgezet, vaak in de buurt van waterplanten, waaraan ze door een kleverige laag blijven plakken. De larven leven op de bodem in de modder en tussen plantenresten, liefst in beschut, ondiep water dat snel opwarmt (SCHORR 1990). De dieren sluipen uit op oeverplanten. De meeste larvenhuidjes zijn dichtbij het water te vinden, op een hoogte tussen 5 en 30 cm en vaak in groepen. Soms sluipen ze uit op grotere afstand van het water, tot op zeventien meter (PICKESS 1987).

Imago's

Jonge individuen verwijderen zich van het water en verblijven op beschutte plaatsen in de omgeving. Na de rijpingsperiode keren de mannetjes terug naar het water om daar een territorium te bezetten. Ze verdedigen dit vanaf een aantal vaste zitplaatsen. Zij scheren laag over het water en vallen indringers aan. Vaak worden zitplaatsen uitgekozen die snel opwarmen, zoals stukken open zand of liggend hout, maar ook uitstekende takken. Een optimaal territorium ligt de hele dag in de zon, heeft kale plekken op de oever vanwaar het water is te overzien, en heeft waterplanten of algen voor het afzetten van de eieren. Het vrouwtje komt alleen naar het water voor de paring en de eiafzet. Een mannetje grijpt haar onmiddellijk. Vliegend duurt de paring enkele seconden, zittend kan de duur oplopen tot een kwartier. De duur hangt af van de hoeveelheid sperma van een eerdere populatie die het mannetje moet verwijderen.

Meestal onder bewaking van het mannetje zet het vrouwtje de eieren af op ondiepe plekken in zijn territorium, door met het achterlijf op het wateroppervlak te slaan. (KRÜNER 1977, SIVA-JOTHY 1987)

Michiel van der Weide

Fenologie

De eieren komen na ongeveer zes weken uit (ROBERT 1959). Volgens Schiemenz (1953) en Robert (1958) duurt de levenscyclus minstens drie jaar, maar Merritt et al. (1996) schatten hem op twee jaar. De eerste imago's verschijnen begin mei. Begin augustus worden de laatste verse individuen gemeld. De uitsluippiek valt begin juni. De rijpingsfase van het mannetje duurt ongeveer tien dagen, waarna hij gemiddeld nog vijf dagen leeft, maar soms nog wel veertig dagen (KRÜNER 1977). De rijpingstijd van het vrouwtje duurt tussen de anderhalve en drie weken. De hoofdvliegtijd duurt van eind juni tot begin augustus. In september worden nog maar weinig individuen waargenomen. Voortplantingsactiviteit vindt van midden mei tot midden september plaats, de grootste activiteit is waargenomen van eind juni tot begin augustus.

Verbreidingsvermogen

O. cancellatum koloniseert snel nieuwe biotopen, zoals grindgaten en kleiputten (HAMMOND 1977). In de jaren '90 heeft hij nieuwe populaties gevestigd op de Waddeneilanden (KALKMAN 1996).

Vrouwtje

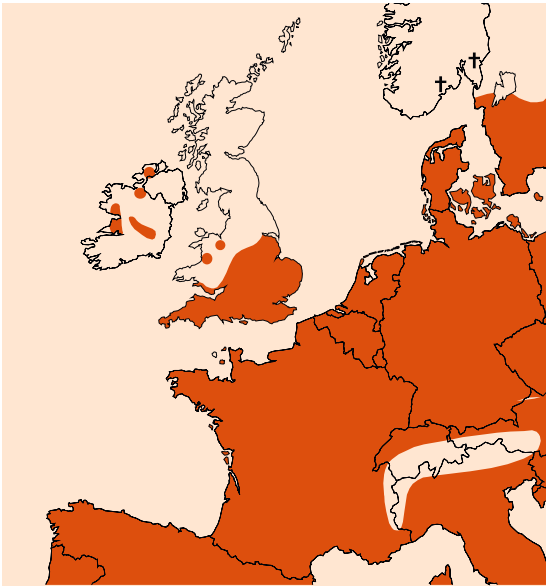
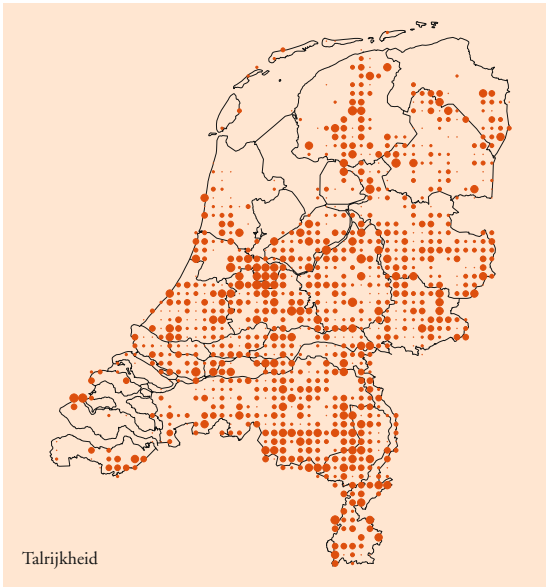
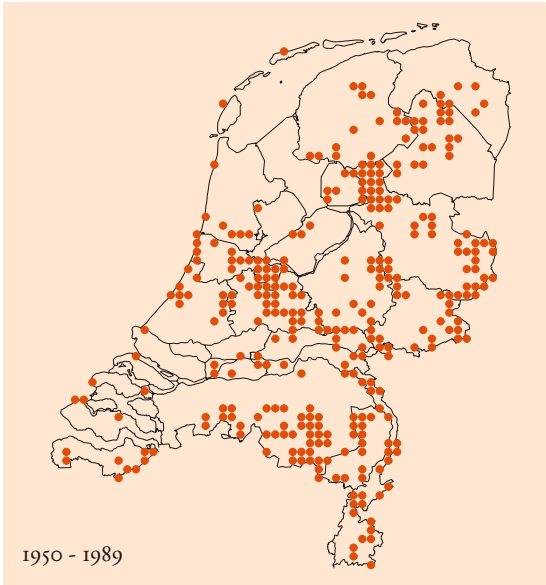
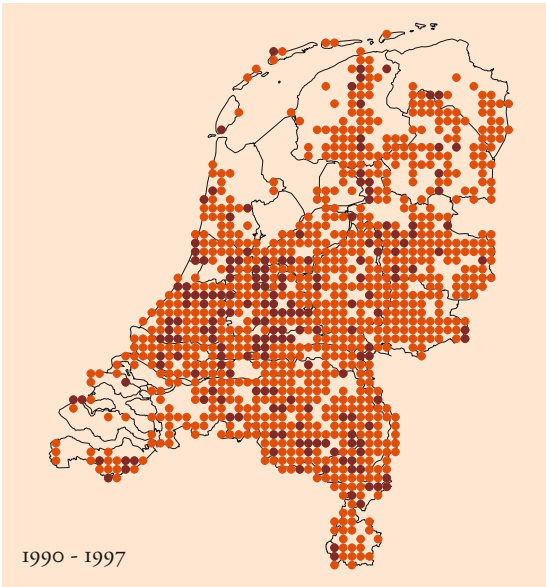
Begeleidende soorten

Alledaagse begeleiders	Trefkans (%)
<i>Ischnura elegans</i>	84
<i>Sympetrum sanguineum</i>	43
<i>Aeshna mixta</i>	39
<i>Enallagma cyathigerum</i>	39
<i>Anax imperator</i>	37
<i>Lestes viridis</i>	34
<i>Sympetrum vulgatum</i>	34
<i>Coenagrion puella</i>	32
<i>Lestes sponsa</i>	32
<i>Erythromma najas</i>	30

Karakteristieke begeleiders	Gedeelde hokken	Overlap (%)
<i>Ischnura elegans</i>	2794	40
<i>Sympetrum sanguineum</i>	1439	32
<i>Anax imperator</i>	1234	31
<i>Enallagma cyathigerum</i>	1298	31
<i>Sympetrum vulgatum</i>	1121	26
<i>Aeshna mixta</i>	1303	26
<i>Lestes viridis</i>	1128	26
<i>Erythromma najas</i>	1006	26
<i>Coenagrion puella</i>	1069	25
<i>Lestes sponsa</i>	1064	25

Biotoop

Optimaal: duinplassen; plassen, kanalen en afgravingen; laagveenmoeras; vennen
Suboptimaal: pioniermilieus; sloten in agrarisch gebied

Orthetrum cancellatum - gewone oeverlibel

	voor 1950 algemeen	1950 – 1989 zeer algemeen	1990 – 1997 uiterst algemeen
atlasblokken	60	325	1036
km-hokken	68	567	3347

Rode Lijst thans niet bedreigd

Jong mannetje

Begeleidende soorten

De gewone oeverlibel is na *Ischnura elegans* de wijdst verbreide libel in Nederland. Het is daarom interessanter om te bekijken met welke soorten hij juist zeer zelden wordt gevonden. Dat zijn allemaal soorten van zure vennen, zoals *Lestes dryas*, *L. virens*, *Ceriagrion tenellum*, *Coenagrion lunulatum*, *Aeshna juncea*, *A. subarctica*, *Leucorrhinia dubia* en *L. rubicunda*.

Areaal

Het areaal strekt zich uit van Europa tot Kasjmir (Noord-India) en Mongolië. De soort is ook bekend van Noord-Afrika en het Midden-Oosten. In Europa komt *O. cancellatum* algemeen voor, met uitzondering van het noorden van Groot-Brittannië en Scandinavië. In Duitsland is de soort algemeen in de lagere delen van het land; berggebied wordt gemedend. Ook in Frankrijk, België en Luxemburg is hij talrijk en wijdverbreid. Zowel in Duitsland als in het zuiden van Engeland neemt hij de laatste decennia toe.

Verspreiding in Nederland

Orthetrum cancellatum is in Nederland algemeen en wijdverspreid, behalve in Zeeland en de noordelijke provincies – hij lijkt dus zeeleigebieden te mijden. Verder vallen met name de witte plekken in Drenthe en het noorden van Overijssel op. De rest van de hoge zandgronden is wel vrijwel aansluitend bezet.

De aantallen verschillen aanzienlijk per gebied. In de laagveengebieden De Wieden en de Vechtplassen is de soort algemeen en talrijk (DE GROOT 1995, 1997A). In gebieden met vennen is het beeld wisselend: in het Dwingelderveld en het Witterveld werd hij niet vastgesteld (ABBINGH 1993, VERSPUI 1991), in tegenstelling tot de zuidelijke gebieden als de Meinweg en de Overasseltsche en Hatertse Vennen (HERMANS 1992, PETERS 1988). In de Amsterdamse Waterleidingduinen leven vrij grote aantallen (WASSCHER 1996A). In het zuidelijke Maasdal behoort hij tot de meest algemene soorten (KURSTJENS ET AL. 1995, KURSTJENS & DE VELD 1996). Bij afgravingen worden soms tientallen mannetjes aangetroffen.

Hoewel in iedere provincie voortplanting is vastgesteld, ligt het zwaartepunt op het midden en zuiden van Nederland. Terschelling is de noordelijkste plaats waar voortplanting is vastgesteld (in 1995, voor het eerst sinds 1930). Het verspreidingsbeeld is waarschijnlijk nagenoeg compleet. Hoewel sommige provincies minder intensief onderzocht zijn, is bijna elk atlasblok bezocht, en *O. cancellatum* is één van de makkelijkst vast te stellen soorten.

Toekomst en bescherming

De in het buitenland geconstateerde toename heeft ook in Nederland plaatsgevonden. Ook hier zijn door afgraving nieuwe voortplantingsgebieden ontstaan. Voor de toekomst van de gewone oeverlibel hoeft daarom niet gevreesd te worden.

SUMMARY

Orthetrum cancellatum is very common in The Netherlands and can be found almost everywhere. It is the most common anisopteran in the country. The species has even shown an increase. The species is found mostly at standing waters, where it prefers shores with some open patches.

Vliegtijd

Zomersoort

Hoofdvliegtijd: eind juni

t/m begin augustus

Vroegste datum: 4 mei

Laatste datum: 10 oktober

